

ENTERNASYONALİZM Mİ, MİLLİYETÇİLİK Mİ? MİLLİYETÇİLİK ÇAĞI

12 Ekim 2021

Yıldırım Koç

İşçi sınıflarının, yaşadıkları sorunları aşabilmek amacıyla milliyetçileşmelerinin ilk dönemi, kabaca 19.yüzyılın ikinci yarısından İkinci Dünya Savaşı'na kadarki yıllardır.

Bu dönemde yağmalanan ve sömürülen ülkelerden gelişmiş kapitalist ülkelere aktarılan kaynakların bir bölümü, işçi sınıflarını düzenle bütünleştirmede kullanıldı. Emperyalist ülkelerin işçi sınıfları (yalnızca işçi aristokrasileri değil) emperyalizmin ve kapitalizmin payandalarına dönüştürüldü.

Bu süreçte, işçi sınıfının düzen açısından "yıkıcı" tehdidine bir de sosyalizm alternatifi (ideoloji ve 1917 yılından itibaren Sovyetler Birliği olarak) eklenmişti. Buna bağlı olarak, sermayedar sınıfların ve siyasi iktidarların işçilere vermek zorunda olduğu tavizler arttı. Bu tavizler, sömürge sistemi sayesinde elde edilen kaynaklardan karşılanabildi. İşçi sınıfları, bu dönemde güçlenen milliyetçiliğin de etkisiyle, milliyetçi oldu.

Milliyetçilik işçilerin günlük somut çıkarları açısından yararlıydı, çalışma ve yaşama koşullarının iyileştirilmesinde işe yarıyordu. Ancak çeşitli ülkelerin işçi sınıfları arasında işverenlere ve/veya iktidarlara karşı sınırlı ölçüde işbirliği, yardımlaşma ve bir ölçüde dayanışma eğilimi de vardı. Emperyalist ülkelerin sendikaları da bu çizgiyi benimsedi ve uyguladı. Uluslararası sendikal örgütler de, milliyetçi (ve bazen şoven, sömürgeci ve emperyalist devletlerin işbirlikçisi) çizgi izleyen sendikal merkezlerin sınırlı düzeyde işbirliğini sağlayan ve devlet politikalarını izleyen bir anlayışla hareket etti. Azgelişmiş ülkelerin bu dönemde epeyce gelişmiş olan işçi sınıfları ve sendikaları da milliyetçi (ve bazen anti-emperyalist) bir çizgi izledi.

Bu süreçle birlikte enternasyonalizmin nesnel koşulları ortadan kalktı.

Gelişmiş kapitalist ülkelerde işçi sınıflarının enternasyonalizmden tümüyle koparak milliyetçileşmelerinin ikinci dönemi, İkinci Dünya Savaşı'nın sona erdiği yıllardan 1991 yılında Sovyetler Birliği'nin dağılmasına kadarki yıllardır.

Bu dönemin yaklaşık 1970'lerin ortalarına kadarki yılları Kapitalizmin Altın Çağı idi. Daha sonra ekonomik durgunluk ve krizler, ulusötesi şirketlerin artan gücü ve etkisi öne çıktı. Bu dönemde dünyanın üçte birinin komünist partileri tarafından yönetilmesi, dünya sosyalist sisteminin uzay ve silah teknolojileri konusundaki başarıları, vb., gelişmiş kapitalist ülkelerde sermayedar sınıfların ve siyasal iktidarların, ülkelerinin işçi sınıflarını kendi taraflarında tutmak için verdikleri tavizleri daha da artırdı.

Bu tavizleri, sermayedarlarına karşı ciddi ve büyük bedelli mücadeleler vermeden elde edebilen işçi sınıfları, diğer ülkelerin işçi sınıflarına da ihtiyaç duymadı. Bırakın başka ülkelerin işçi sınıflarıyla "birleşme"yi (enternasyonalizmi), hak ve özgürlükleri geliştirmek için uluslararası düzeyde işbirliği ve dayanışma bile gerekli olmadı. Uluslararası sendikal ilişkiler, ülkedeki hak ve özgürlükleri geliştirmek için mücadele araçları olarak değil, kendi devletlerinin dış politikalarının araçları olarak kullanıldı. Ancak böylece kendi devletlerine hizmet ettiklerinde, ülkelerinde elde ettikleri tavizler arttı, ilginç ve dolaylı bir biçimde ülkelerindeki hak ve özgürlükleri (bu hizmet karşılığında) gelişti.

Böylece, gelişmiş kapitalist ülke işçi sınıfları daha da milliyetçileşti. Uluslararası sendikal örgütler, "işçilerin birliğinin-enternasyonalizmin" bir aracı değildi; sermayedar sınıfa ve/veya iktidarlara karşı verilen mücadelede işçiler arasında işbirliği, yardımlaşma ve dayanışma aracı olmaktan da büyük ölçüde çıkarıldı ve emperyalist devletlerin dış politikalarının bir aracı haline dönüştürüldü. Sendikalar ve uluslararası sendikal örgütler, çok sayıda devlet görevlisinin, özellikle bağımsızlığını yeni kazanmış eski sömürgelerde hakimiyet sağlamak amacıyla at koşturduğu örgütler oldu. Emperyalist güçler arasındaki çelişki ve çatışmalar aynen uluslararası sendikal örgütlere de yansıtıldı.

Bu yıllarda azgelişmiş ülkelerde işçi sınıfları ve sendikalar güçlendi. Bu ülkelerin işçi sınıfları milliyetçileşti; ancak sendikaların bir bölümü, uluslararası sendikal örgütler aracılığıyla bazı ufak çıkarlar elde etti.

Gelişmiş kapitalist ülkeler arasındaki çelişki ve çatışmalar, çıkarlarını devletlerinin çıkarlarıyla büyük ölçüde özdeşleştiren işçi sınıfları arasında da sorunlara yol açtı. "İşçilerin birleşmesi" veya enternasyonalizm tümüyle hayal oldu. Sermayedarlara ve/veya iktidarlara karşı uluslararası düzeyde işbirliği, yardımlaşma ve dayanışmanın kapsamı ve sınırları da iyice daraldı.

Bu sürecin ikinci etkisi, emperyalist ülke işçi sınıflarının, sömürge ve yarı-sömürge ülkelerin işçi sınıflarıyla arasındaki ilişkide oldu. Bu ilişkide bırakın "işçilerin birliği"ni, işbirliği, dayanışma ve yardımlaşmanın bile nesnel temelleri ortadan kalktı. Kurulan ilişkilerin amacı, emperyalist baskı ve sömürünün sürdürülmesine dönüştü.

Ancak 19. yüzyılın son çeyreğinde, yeni kurulan işçi partilerinde (işçi partileri, sosyal demokrat partiler, sosyalist partiler) ve 1889 yılında kurulan II.Enternasyonal'de Marksizm hakim oldu. Bu partiler ve II.Enternasyonal, işçi sınıfı enternasyonalizmini savundu, ancak dönemin somut koşulları bu enternasyonalizmin yalnızca nutuklarda ve programlarda kalmasına yol açtı. Alınan karar çoktu; bu kararları hayata geçirmenin koşullara da yoktu, bu doğrultuda ciddi çabalar ve somut önemli adımlar da. Emperyalist ülkelerin işçi sınıflarının kısa vadeli somut çıkarları kendi devletleri ve sermayedarlarının yanındaydı. Bu nedenle, başta Birinci ve İkinci Dünya Savaşları olmak üzere her savaşta her iki tarafta da enternasyonalizm adına "birleşmeye çağrılan" işçiler birbirini katletti, milli çıkarlar veya "milli çıkarlar" olarak sunulan sermaye çıkarları adına birbirini boğazladı.

1889 yılından itibaren işçi partilerine (sosyal demokrat partilere ve sosyalist partilere) ilave olarak uluslararası sendikal örgütler ortaya çıktı. Önce uluslararası meslek örgütlenmeleri, ardından ülke sendikal merkezlerinin uluslararası örgütlenmeleri doğdu. Bu örgütlerde de, bazı istisnai sendikacıların girişimleri ve kısa dönemler dışında, etkili bir işçi sınıfı enternasyonalizminden söz etmek olanaklı değildir. Ülkelerde olduğu gibi uluslararası düzeyde de sendikal örgütler siyasi görüşler ve ülkelerin farklı çıkarları doğrultusunda bölündü ve siyasi örgütlerin uzantısı ve ülkelerin çıkarlarının dolaylı temsilcileri olarak faaliyet gösterdi.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ise uluslararası sendikal örgütler devletlerin dolaylı kontrolü altındaki yapılara dönüştü; bu örgütlerin yönetim kadrolarında çok sayıda gizli devlet görevlisi yer aldı. Özellikle Soğuk Savaş yıllarında bu örgütler bu mücadelenin araçları haline getirildi.

İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesinden kısa bir süre sonra Soğuk Savaş başladı.

Soğuk Savaş'ın önemli bir alanı, özellikle bağımsızlığını yeni kazanmış ülkelerdeki işçi sınıflarını kontrol altına alma çaba ve girişimleriydi. Türkiye gibi bağımsız ülkelerin işçi sınıfları da hedefteydi. Kabaca 1946-1973 döneminde Kapitalizmin Altın Çağı'nın yaşanması, bu yıllarda sürekli ekonomik büyümenin, tam istihdamın, sosyal refah devletinin gerçekleşmesi, sendikalaşma oranlarının artması ve işçi lehine önemli düzenlemelerin yapılması, bu konuda geniş olanaklar da sağladı.

Eski sömürgelerin bağımsızlık mücadelesi, bu ülkelerde işçi sınıfının göreceli olarak gelişkin olduğu koşullarda sürdürülüyordu. Eski sömürgelerin bu mücadelesinin kapitalist dünya doğrultusunda mı, sosyalist blokun etkisi altında mı gelişeceğinin belirlenmesinde işçi sınıflarının önemli bir rolü olacaktı.

Bu nedenle, ABD ve diğer gelişmiş kapitalist ülkeler de, Sovyetler Birliği ve diğer sosyalist ülkeler de, kendi etkileri altındaki uluslararası sendikal örgütler aracılığıyla (ve bazen ikili ilişkilerle) bu sürece müdahale etmeye çalıştı. Bu dönemde uluslararası sendikal örgütlerin "enternasyonalist dayanışma" adı altında yaptığı çalışmaların çok büyük bölümü, gelişmiş kapitalist ülkelerin ve sosyalist ülkelerin dış politikalarına uygun girişimlerdi. Bu nedenle de "uluslararası dayanışma" adı altında yapılan etkinliklerin finansmanında önemli miktarda devlet parası kullanıldı.

Özellikle 1960'lardan itibaren çokuluslu şirketlerin yol açtığı sorunlar önem kazandı. İletişim ve taşımacılık alanlarında yaşanan büyük atılımlar sonucunda, şirketlerin üretimlerini dünya ölçeğinde planlama ve gerçekleştirme olanakları arttı. Ayrıca emperyalist ülkelerde artan işgücü maliyetleri, özellikle 1970'li yılların başlarından itibaren girilen durgunluk döneminde uluslararası rekabeti artırdı. Sermayenin yoğunlaşması ve merkezileşmesiyle birlikte ulusötesi şirketler önem kazandığında, bu şirketler, işgücü maliyetlerini düşürecekleri, daha az vergi ve sosyal güvenlik primi ödeyecekleri ülkelere kaçıma başladı.

Bu gelişme, gelişmiş kapitalist ülkelerin işçi örgütlerinin azgelişmiş ülkelerdeki sendikacılık hareketleriyle, yeni koşulların gerekli kıldığı farklı nedenlerle, çok daha yakından ilgilenmelerine yol açtı. Bu süreçte ağırlıklı olarak ikili ilişkiler kullanıldı. Bazen uluslararası sendikal örgütler de bir

biçimde devreye sokuldu. Üretim birimlerinin Çin Halk Cumhuriyeti ve çeşitli azgelişmiş ülkelere kaydırılması, gelişmiş kapitalist ülkelerde vergi ve sigorta primi kayıplarına neden oluyor, istihdamı azaltarak işsizliği artırıyor. Azgelişmiş ülkelerde işgücü maliyetleri yükseltilebilirse, ulusötesi şirketlerin üretim birimlerini bu ülkelere kaydırmaları engellenebilirdi. Geçmişte azgelişmiş ülkelerin işçilerinin sorunlarıyla pek fazla ilgilenmeyen veya göstermelik bir biçimde ilgilenen ve ağırlığı bu ülkelerdeki siyasal gelişmeleri etkilemeye veren uluslararası sendikal örgütler, gelişmiş kapitalist ülkelerin işçilerinin çıkarlarını korumak amacıyla bu alanla ilgilenmeye başladı. Sınıf olgusunu ve anlayışını reddeden bazı uluslararası sendikal örgütler, küresel saldırıdan ve küresel saldırıya karşı küresel direnişten söz etmeye başladı.